

**XX. SZÁZADI MAGYAR
TITKOSSZOLGÁLATOK -
SZEMELVÉNYEK A KORSZAK
TITKOSSZOLGÁLATAINAK MŰKÖDÉSÉBŐL
IV.**

**TUDOMÁNYOS
KONFERENCIA**

2025

Az absztrakt kötet a 2025. december 04-én, a Nemzeti Közzolgálati Egyetem Nemzetbiztonsági Intézete és az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára közös szervezésében negyedik alkalommal megrendezett „A XX. századi magyar titkosszolgálatok – Szemelvények a korszak titkosszolgálatainak működéséből” című online tudományos konferencia előadásai alapján készült.

**NEMZETI
KÖZZSZOLGÁLATI
EGYETEM**
LUDOVIKAI

ABTI

Állambiztonsági
Szolgálatok
Történeti
Levéltára

Szerzők:

Bandi István

Dr. Bács Zoltán György

Berényiné Kovács Gyöngyi

Dr. Cseh Gergő Bendegúz

Dr. Deák József

Dr. Dobák Imre

Dr. Farkas Johanna

Dr. Gál István László

Horváth Pál

Dr. Krahulcsán Zsolt

Dr. Kovács Tamás

Dr. Mezei József

Orbán-Schwarzkopf Balázs

Dr. Papp István

Dr. Regényi Kund Miklós

Dr. Sallai János

Dr. Solti István

Taller János

Szerkesztette: Dr. Dobák Imre, Dr. Papp István

ISBN 978-615-6456-44-1

© Szerzők, 2025.

© Szerkesztők, 2025.

© Magyar Rendészettudományi Társaság, 2025.

A mű szerzői jogilag védett. Minden jog, így különösen a sokszorosítás, terjesztés és fordítás joga fenntartva. A mű a kiadó írásbeli hozzájárulása nélkül részeiben sem reprodukálható, elektronikus rendszerek felhasználásával nem dolgozható fel, azokban nem tárolható, azokkal nem sokszorosítható és nem terjeszthető. A képek AI alkalmazással készültek és kizárólag az illusztrációt szolgálják.

Kiadja a Magyar Rendészettudományi Társaság Polgári Nemzetbiztonsági Tagozata.

TARTALOMJEGYZÉK

Bandi István

A magyar szakszolgálatok szerepe a romániai 1989-es decemberi eseményekben – tények és narratívák

Dr. Bács Zoltán György

Vlagyimir Krjucskov és Aldrich Ames: érdekek a háttérben

Berényiné Kovács Gyöngyi

Megyei levéltáros sorsok és a „Krampusz”

Dr. Cseh Gergő Bendegúz

Fejezetek a levéltári iratmegsemmisítések történetéből

Politikai háttérű iratmegsemmisítések a 20. században

Dr. Deák József

A szovjet állambiztonság vezetői, mint a hatalom példaképei, majd kiátkozottjai...

Dr. Dobák Imre

Rekonstruálható-e a kitakart tartalom? Mesterséges intelligencia prediktív szövegkiegészítés lehetőségei és korlátai maszkolt forrásokban

Dr. Farkas Johanna

A kettős élet pszichológiája – identitás, disszonancia és morális önigazolás

Dr. Gál István László

Életfogytig tartó szabadságvesztés után kegyelem: Belovai István kémkedési ügyének büntetőjogi tanulságai

Dr. Kahulcsán Zsolt

Gümöke és társai. A Buenos Aires-i magyar nagykövetség ellen 1961-ben elkövetett fegyveres támadás

Dr. Kovács Tamás

Újságíró? Kém? Áldozat? – Gondolatok Pálóczi Horváth György életéről

Dr. Mezei József
Kémelhárítás - "X" vonal

Orbán-Schwarzkopf Balázs

"Fenyves szóvá tette, hogy tudomása szerint Kálmán Béla a 70-es évek elején Afrikában különböző gyémántügyletekkel foglalkozott. Kálmán Béla Fenyves kijelentését módosította azzal, hogy a jelzett helyen és időben nem gyémántügyletekkel, hanem marihuánával foglalkozott." - magyar maffiózók a 60-as 70-es évek fordulóján a szolgálatok hálójában.

Dr. Papp István

Út a rónán át a hegycsúcsig. Egy állambiztonsági középkezdő memoárja

Dr. Regényi Kund Miklós – Dr. Kántás Balázs

Vonakodó konszolidáció - adalékok a magyar titkosszolgálat első világháború utáni történetéhez

Semsei Ferenc

Átmeneti sáv: rádióelhárítás a rendszerváltás előestéjén

Dr. Sallai János – Horváth Pál

Erdélyi magyarok kiengedése Magyarországon át titokban, nyugatra (A 0001/1985-ös Határőrség parancsnokának körlevele)

Dr. Solti István

A külső figyelés, mint operatív eszköz

Taller János

Virágnnyelven Münchenből - Maros Tivadar és a magyar állambiztonság

A magyar titkosszolgálatok szerepe a romániai 1989-es decemberi eseményekben – tények és narratívák

Bandi István

A Szekuritate Irattárát Vizsgáló Országos Tanács (CNSAS) levéltárából származó források alapján tudható, hogy Romániában a nyolcvanas években a Szekuritáté totális elhárítást folytatott. A 0110-es kémelhárítási egysége, amely a szocialista államok ellen folytatott támadólagos felderítést, többek között Magyarország ellen is, éppen ezért érthetetlen, hogyan robbanhatott ki „külső hatalmak beavatkozásával” forradalom Romániában.

A hetvenes évek eleji dokumentáltan sikeres elhárító tevékenység, amelyet Ion Serb tábornok esete igazol, a nyolcvanas évekre úgy tűnik, hogy titkosszolgálati szakmai szempontból a szocialista államok elleni kémelhárítás üresjáratban dolgozott, ügyeket termelt és nem fedezte fel a beavatkozók tevékenységét. Azonban hitelesebb értelmezési változat, amely szerint nem volt egyáltalán reális veszély az említett állam(ok) irányából, hanem a „tökéletes” hírszerző ciklus szabálya szerint, saját politikai vezetésének elvárásaira adott válaszokat a kémelhárítás, folyamatosan úgy gyűjtve az információkat, hogy azok a külső erők fenyegetését igazolják.

A Ceaușescu-rendszer titkosszolgálatának szakági tevékenységét elemezve rendszerszintű tehetetlenségről, illetve látszólagos inaktivitásról beszélhetünk, és erre a legkézzelfoghatóbb bizonyíték, hogy 1989 decemberében a Szekuritáté nyíltan nem lépett fel a diktátor ellen (egyres visszaemlékezők szerint mindez a pártvonalról érkező bábok szolgálalkűsége és hozzá nem értése miatt történt). (Lásd: Ionel Gal: *Rațiune și represiune în Ministerul de Interne. 1965-1989, (Ésszerűség és megtorlás a Belügyminisztériumban, 1965-1989) I. köt. Editura Domino Kiadó, Iași, 2001, 150.)*

Ez a magatartás konzerválta az állományt és paradox módon a történelmi kihívás alkalmával ez az állapot mentette át a tisztek egy jelentős részét az új társadalmi berendezkedésbe.

Az 1989. decemberi temesvári események korai szakaszában, amikor a bírósági ítélet alapján a rendőri hatóságok a Tőkés László ellen elrendelt intézkedés végrehajtását próbálták érvényesíteni, és az erre adott utcai válasz mozgósította a Szekuritáté operatív állományát. A román titkosszolgálat vezetői elrendelték, hogy az operatív hálózatokon keresztül minden olyan információt gyűjtsenek be, amely bármilyen rendszerellenes tevékenységet dokumentál és bizonyítja Magyarország és a Szovjetunió beavatkozását, azonban minden műveleti erőfeszítés ellenére a terepmunka nem vezetett eredményre. Ez a mozgósítás nem bizonyult elég hatékonynak, mint ahogy a későbbiekben bekövetkezett történelmi események is mutatták, hiszen a Szekuritáté abban a pillanatban megroppant, amint a diktatúra politikai vezetése nem adekvált (politikai) válaszokat adott a társadalmi elégedetlenségekre. A diktátor december 25-i kivégzése nem tett mást, mint teljesen lerombolta azoknak a meggyőződését, akik nem voltak hajlandók szembenézni a valósággal. A zűrzavar nem tartott sokáig. Amikor 1990. január végén kitört az Nemzeti Megmentési Front (FSN) és a történelmi pártok közötti konfliktusok, a gépezet újra működni kezdett és az egykori Szekuritáté tisztek megtalálták az új védelmezőjüket, és újból felléptek a történelmi ellenséggel – a „destabilizáló elemekkel”, az „osztályellenséggel” és a „külföldi ügynökségekkel” – szemben.

A Szekuritáté 1989. december 22-e előtt alkalmazott dezinformációs módszere az intoxikáció volt. Ez a dezinformációs gyakorlat 1990-1992-ben napi szinten állandósult és fő jellemzője az ellenfelek vádolásának a kommunista rezsim által használt klasszikus modellje: vagy azt állították, hogy román állampolgárok magyaroknak (Magyarországnak) adnak el információkat, vagy a Szovjetuniónak szivárogtatnak, bár az ilyen vádak nem kevés esetben mondanak ellent egymásnak.

Már 1989. december 22-én délután különböző érdekcsoportok szabotálták egymást, és befolyásolták a politikai döntéshozókat egymás illegális műveleteiről szóló jelentésekkel. Az emlékező irodalom alapján a 0215 egységjelű titkosszolgálati szervezet és az új titkosszolgálat/kémelhárítás felállításán ügyködő csoport között részletgazdagon kirajzolódik a késhegyre menő szakmai féltékenység. A kémelhárítás vezetői pozíciójának várományosa, Virgil Măgureanu megnyilatkozásaiból arra lehet következtetni, hogy a hadsereg, illetve a HM bizonyult a fő vetélytársnak 1989 telén és 1990 kora tavaszán abban a harcban, amely azért zajlott, hogy a jövőbeni kémelhárítás birtokoljon valamit a romániai információs rendszerből. Így nyúlik nagyon hosszúra az 1989 előtti titkosszolgálati harc árnyéka, amely a marosvásárhelyi márciusi véres események kapcsán is a külföld (Magyarország és a Szovjetunió) beavatkozását építi fel ellenségképnek. (Lásd: *Virgil Măgureanu: De la regimul comunist la regimul Iliescu: Virgil Măgureanu în dialog cu Alex Mihai Stoenescu*, Ed. RAO, Bucuresti, 2008, 16.)

Az eddig említett narratívák és a cui prodest kérdésre adott válasz új megvilágításba helyezi Magyarországot és szakszolgálatainak szerepét a romániai 1989-es decemberi eseményekben.

Vlagyimir Krjucskov és Aldrich Ames: érdekek a háttérben

Dr. Bács Zoltán György

Két személy, két nagyhatalom, két hírszerző szolgálat. Melyik, milyen érdekeket, kinek az érdekeit szolgálja? Hol lehet a kapcsolódási pont? Melyek voltak a személyi feltételek, illetve a biztonságpolitikai körülmények, amelyek elégségesek voltak ahhoz, hogy a két személy szakmai karrierje, illetve személyes sorsát alapvetően befolyásolják?

Az előadás célja, az 1980-as és 1990-es évek fordulóján nagy szakmai és nemzetközi visszhangot kiváltó eset bemutatása az akkori szovjet belpolitikai és nemzetközi politikai célok, valamint a kor biztonságpolitikai háttere mellett, a személyes indítékok és a szakmai következmények figyelembevételével.

A források között megtalálhatók az Egyesült Államok Központi Hírszerző Ügynökségének (CIA) közzétett dokumentumai, valamint orosz szerzőknek az adott időszakról, az Állambiztonsági Bizottság (KGB), továbbá magáról Aldrich Ames árulásáról írott munkái.

A kutatás módszere - a már feltárt adatok és információk alapján – deduktív. A lehetséges, feltételezéseken alapuló induktív következtetések a szerző következtetései.

Megyei levéltáros sorsok és a „Krampusz”

Berényiné Kovács Gyöngyi

2009-ben volt igazgatónk Héjjas Pál a Levéltár Tudományos ülésén Kosáry Domokos a Pest Megyei Levéltárban című előadását hallgatva határoztam el, hogy az egyéni életutak mentén vizsgálom a korszak levéltártörténetét. A kutatás kezdetén hipotézisként vetettem fel, hogy a magyar levéltártörténet és a levéltáros generációk egyáltalán látták, látják-e, hogy mennyi mindent köszönhetnek az ún. kényszerpályák nemzedékének. Hiszen a Pest Megyei Levéltárban, az 1960-as években olyan kiváló történészek, levéltárosok dolgoztak, mint Wellmann Imre, Jánosi Ferenc, Borosy András, Krizsán László. Mindannyiukban közös, hogy mint értelmiségiek ismerkedtek meg a Krampusszal (itt értsd ÁVH), minek következtében megjárta a börtönt.

Kosáry Domokosa Pázmány Péter Tudományegyetem elvégzése után Párizsban, Londonban és az Amerikai Egyesült Államokban folytatta a tanulmányait. Hazatérése után az Eötvös Kollégium tanára. 1941–1945 között a Teleki Pál Tudományos Intézet történettudományi intézetének igazgatóhelyettese, majd 1949-ig igazgatója. 1946-tól a budapesti tudományegyetemen az újkori magyar történelem tanszékvezető tanára. 1949-ben állásától megfosztották. 1949–1954 között bibliográfus, majd 1957-ig az Agrártudományi Egyetem Központi Könyvtárának igazgatója. 1956-ban a Magyar Történészek Forradalmi Bizottságának elnöke. Novembertől gyűjtötte és rendezte a forradalom dokumentumait, elemző tanulmányt írt a forradalomról. Ezért került börtönbe.

Wellmann Imre életpályája sokban hasonlított Kosáryéhoz. 1949-ben megfosztották akadémiai tagságától. 1956-ban eltávolították a Fővárosi Levéltárból, mert a forradalom alatt a levéltári forradalmi tanács elnöke volt.

Borosy András az Eötvös Kollégiumban Kosáry tanítványa volt. Később a debreceni egyetemen Szabó István professzor adjunktusaként dolgozott, innen vitték el az ÁVH nyomozói. 1950-ben fasiszta összeesküvésért hét év börtönbüntetésre ítélték, amiből hat évet börtönbe töltött. A vádiratban Borosynál súlyosbító körülményként említették meg „meglepően magas értelmi képességét”. Megjárta Márianosztrát, a váci fegyházat, valamint a tatabányai és a várpalotai bányákat is. 1956-ban

szabadult, de hét évig csak fizikai munkásként dolgozhatott. 1965-től dolgozhatott a Levéltárban.

Jánosi Ferenc apósa Nagy Imre perében nyolc évre ítélték. 1963-tól dolgozott a Levéltárban, ahol az 1960-as években meginduló krónika mozgalom egyik irányítója lett. Mint a fenti ismertetésekből jól látható, ezek a történészek kiváló tudósok, nem kaphattak egyetemi katedrákat, hanem segédmunkásként tengődhettek, majd később a szakma periferiájaként számon tartott közgyűjteményekben levéltárosi, könyvtárosi, muzeológusi életpályát futhattak be.

Mégis szaktudásuk, szakmaszeretettük nem hagyta el őket, és tudásukat a megyei levéltári munkában kamatoztatták. Például Kosáry 1961. évi munkajelentéséből kiderült, hogy kutatónapjain az új bibliográfia előkészítésén dolgozott. A megyei levéltárban a feudális iratait rendezte, levéltári feldolgozó munka keretében összeírásokhoz cédulákat készített, amelyre a kutatótermi felügyeleti munkája sarkalta. De a fizikai munkából is kivette a részét, Borosy Andrással és Jánosi Ferencsel együtt, akikkel raktárrendezést és költöztetést is végzett. Valamikor a hatvanas évek közepén Lakatos Ernő igazgató vezényletével Kosáry, Jánosi és Borosy egy rozoga állapotú levéltári kocsin iratanyagot szállítottak a Semmelweis utcán az egyik külső raktárba. Az arra sétáló és a résztvevőket személyesen jól ismerő Heckenast Gusztáv történész kolléga látva küszködésüket megkérdezte Lakatos igazgatótól „Ernő neked felülről adták ezt utasításba, hogy ezek cipekedjenek? Néhány évvel az érintett levéltárosok szabadulása után ez a kérdés nem is tűnt abszurdnak. A fentiek alapján a levéltárnoki munka láthatóan két szakaszra bontható gyűjteni a levéltári anyagot, elvégezni a szükséges selejtezést, kezelni, és rendezni, megfelelően őrizni a levéltárivá érett irattári anyagot. A második kiszolgálni az ügyfeleket és a történetkutatókat.

A történészek, levéltárosok körében a hatvanas évek elejétől egyre többen adtak annak hangot, hogy a levéltárakkal kapcsolatos kérdéseket törvényileg kellene szabályozni.

Kosáry hiányolta a törvénytervezetből, hogy a levéltáros történészi munkával a történettudomány művelésével is foglalkozhat, vagy csak az anyag őrzése, a kutatás számára hozzáférhetővé tétele a feladata? „... a levéltárak valóban megérdemlik-e a tervezetben szereplő tudományos intézmény nevet, vagy a jól hangzó cím mögött megállnak-e aktacsomók egyébként hasznos és szükséges leporolásánál, és szabályos címkékkel ünnepélyes felragasztás útján történő ellátásának, és aki a történelmi dokumentumaink tartalma iránt ezen túlmenően érdeklődést, ezen túlmenően tudományos ambíciókat rajt kebelében az gondosan kerülni fogja annak még a lehetőségét is, hogy levéltárban teljesítsen szolgálatot.”

Pontosan meghatározta azt is, hogy a történettudomány mit várhat el a levéltártól: „A történettudomány a levéltártól azt igényli, hogy a történeti fejlődés rekonstrukciójához szükséges kéziratot forrásanyagot egybegyűjtve és megőrizve olyan rendben tárja a kutatás elé, amely megfelel a társadalmi fejlődés mozgásáról szerkezeti összefüggéseiről alkotott tudományos felfogásunknak, illetve e mögött a mindennapi társadalmi objektív valóságnak”. Tematikai rendezést javasolt, valamint a proveniencia elvének megtartása mellett tematikus segédletkészítést a levéltári anyaghoz. A levéltári források levéltár falain kívüli bemutatását nem tartotta célravezetőnek „...a levéltár saját értékeit becsüli le egy kicsit, ha hivatali, más helyiségek 'dekorálását' látná el.”

De nézzük az egyéni életrsok alakulását a levéltári „váltóállítás” irányba tétel után. De van olyan történész is, aki kitérőnek tartotta ezen jeles történészek levéltári közegben eltöltött néhány évét.

Kosáry 1989-ig a Magyar Tudományos Akadémia Történettudományi Intézetének munkatársa, tudományos tanácsadója. 1990–1996 között a Magyar Tudományos Akadémia elnöke. Az ELTE címzetes egyetemi tanára. Borosy András 1971-ben lett kandidátus, 1995-ben, pedig a történettudományok doktora. Ő élete végéig a Pest Megyei Levéltár levéltárosa volt a közgyűlési jegyzőkönyvek regesztá köteteit köszönheti neki az utókor.

Wellmann Imre 1962-ben a Magyar Mezőgazdasági Múzeumhoz került osztályvezetőként, emellett az MTA Agrártörténeti Kutatócsoportjának vezetője is lett. 1945-ben választották meg a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagjának, majd a kommunista hatalomátvétel után 1949-ben tanácskozó taggá minősítették vissza. Levelező tagságát csak a rendszerváltás idején, 1989-ben adták vissza. 1990-ben rendes taggá választották. Közben 1982-ben megszerezte a történettudományok akadémiai doktori fokozatát.

Jánosi Ferenc ő sajnos nagyon fiatalon elhunyt a „Prága tavaszról” értesülve a fiatal nemzedékért aggódott, ennek következtében infarktusból elhunyt.

Fejezetek a levéltári iratmegsemmisítések történetéből

Politikai háttérű iratmegsemmisítések a 20. században

Dr. Cseh Gergő Bendegúz

A levéltári iratok a történeti kutatás és az emlékezetpolitika elsődleges forrásainak számítanak. Ebből kifolyólag az iratok történeti értékének meghatározása, megőrzésük, rendszerezésük és szükség szerinti selejtezésük kérdései a levéltáros szakma alapkérdései közé tartoznak. Olyan dilemmák ezek, melyekre mindenkor és mindenhol döntő befolyást gyakorol a politika, hiszen egy adott közösség múltjához való viszonyát ugyanúgy érintik, mint saját működésének átláthatóságát és elszámoltathatóságát. Emiatt nem csak a levéltáraknak, az iratértékelésnek vagy az iratkezelési módszereknek van saját, vizsgálatra érdemes története, de az iratoktól való megszabadulásnak, az iratmegsemmisítéseknek is.

Az előadás a 20. századi tömeges, politikai indíttatású iratmegsemmisítések főbb jellemzőit tekinti át kimutatva azok legfontosabb mintázatait és következményeit. A nemzetközi összehasonlítás legalább három alapvető típusát különbözteti meg ezeknek a tömeges és kampányszerű eseményeknek Közép-Európától Dél-Amerikáig, Kanadától Kenyáig. A konkrét esetek bemutatásának célja az 1990 előtti magyar és közép-európai iratpusztítások történetének nemzetközi keretekben és folyamatokban történő elhelyezése.

A szovjet állambiztonság vezetői, mint a hatalom példaképei, majd kiátkozottjai...

Dr. Deák József

Az előadás a 20. század szovjet állambiztonságának témakörét, a 20. század első felében regnáló kulcsszereplőit veszi vizsgálat alá. Az 1917. december 20-án létrehozott VCSK több átkeresztelésen keresztül jutott el egyebek közt az NKVD, KGB, FSZB elnevezésig. A korszak kulcsszereplői, így Menzsinszkij 1874-ben, Dzerzsinszkij 1877-ben született – míg Jagoda 1891-ben, Jezsov 1895-ben, Berija 1899-ben. Dzerzsinszkij 1917-től vezette a Csekát, Menzsinszkij és Jagoda 1919-től volt a helyettese – halála után Menzsinszkij vezette a GPU-t, az ő halála után Jagoda az NKVD-t...

Dzerzsinszkij és Menzsinszkij ágyban, párnák közt halt meg, utódaik a kivégzőfal előtt. Dzerzsinszkijt Lenin bízta meg a feladattal, Menzsinszkijt és Jagodát Dzerzsinszkij. Jezsovot és Beriját 1930-tól Sztálin szemelte ki és nevelte föl magának. Mindannyian az ország politikai vezetői közvetlen bizalmát élvezték és munkásságukat (kivégzésükig...) a dolgozó nép példaképekül állította a korabeli tömegtájékoztatás.

Sztálin vezetésével SzKP XVII. kongresszusa után (1934) megkezdődtek a nagy tisztogatások. A munka oroszánrész az 1934-ben újraélesztett NKVD-re hárult. Az ürügyet a népszerű leningrádi pártfőtitkár, Szergej Kirov 1934. december 1-i meggyilkolása szolgáltatta. A Németországgal Sztálin szerint elkerülhetetlen háborúra készülve a belső ellenség, az „ötödik hadoszlop” megsemmisítésére törekedtek, ráadásul az NKVD-t vezető Jagoda alapította GULAG-okba küldött emberek ingyen munkaerőt jelentettek az erőltetett iparosításhoz. Az NKVD, az ügyészség és a párt képviselőjéből álló háromtagú különbizottságok, a „trojkák” futószalagon, tárgyalás nélkül hozták ítéleteiket. A vádlottak csak két kérdést kaptak: ki szervezte be őket és ők kiket szerveztek be. A megnevezettek hamarosan szintén trojka előtt találták magukat. A letartóztatások kiterjedtek a társadalom minden rétegére, a pártapparátustól az állami szerveken, a hadseregen át a Kominternig, sőt magára a tisztogatást végző NKVD-re is.

Rekonstruálható-e a kitakart tartalom? – A mesterséges intelligencia prediktív szövegkiegészítésének lehetőségei és korlátai maszkolt forrásokban

Dr. Dobák Imre

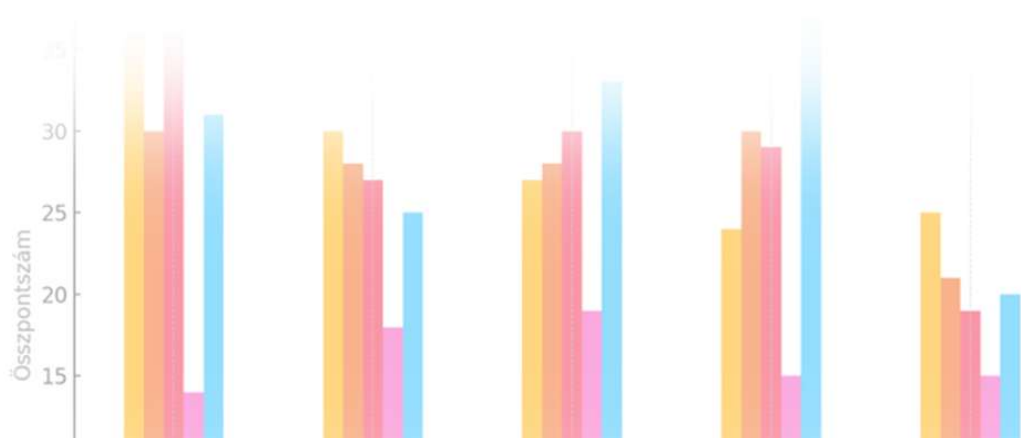
A mesterséges intelligencia (MI) térnyerése alapvetően formálja át az információfeldolgozás, a szövegértelmezés és a dokumentumelemzés módszereit. Az utóbbi évek nagy nyelvi modelljei egyre kifinomultabb módon képesek a hiányzó szövegeket prediktív módon kiegészíteni. E képesség azonban nem csupán nyelvi segédeszköz, hanem új kérdéseket is felvethet például a hiányos, vagy akár szándékosan anonimizált (kitakart) szövegek rekonstruálhatóságával kapcsolatban.

A vizsgálat középpontjában nem a mesterséges intelligencia, mint technológia szövegkiegészítési „képességének” a vizsgálata állt, hanem az adott tartalomhoz kapcsolódó hiteles, és pontos információs érték megállapításának „képessége”. A kísérletek kulcskérdése, hogy az MI-alapú megoldások milyen mértékben képesek rekonstruálni olyan szövegeket, amelyekből bizonyos tartalmi elemek hiányoznak (kitakartak vagy eltávolítottak akár adatvédelmi, akár biztonsági okokból). Felmerült továbbá, hogy milyen felhasználói beavatkozások (például célzott promptolási technikák, szövegkörnyezet-bővítés, releváns kulcsszavak beépítése) növelhetik a kiegészítések megbízhatóságát.

A kísérlet során, módszertanként első körben olyan szövegek maszkolt változatai kerültek elemzésre, amelyek pontos keresésekkel hozzáférhetőek az interneten. Második körben az interneten vagy más nyilvános adatforrásokban nem hozzáférhető (adott részekben kimaszkolt, azonban birtokunkban lévő) anyagokat vizsgáltunk, ahol cél volt a prediktív kiegészítések tartalmi pontosságának megállapíthatósága. A vizsgálat harmadik szakasza a Retrieval-Augmented Generation (RAG) megközelítésre épült, amely lehetővé teszi, hogy a modellek külső információforrások bevonásával (pl. tudásbázisok, dokumentumtárak, szövegkorpusok) javítsák predikcióikat. A kutatási célt talán a következő hasonlat adja vissza a leginkább: Ha egy vastag könyvből kitépnénk egy lapot, alkalmas

lehet-e a mesterséges intelligencia a környező oldalak, a stílus, a szereplők és a cselekmény íve alapján a hiányzó részt az eredetihez tartalmilag hűen kiegészíteni. A kérdés, hogy e „kiegészítés” mennyire lehet pontos, vagy csak illúzió, amely az egységesség látszatát kelti, ahelyett, hogy az igazságtartalmat ténylegesen visszaadná.

A kísérletek reményeink szerint hozzájárulhatnak ahhoz, hogy a szakemberek a lehetőségek és korlátok ismeretében elgondolkodjanak a mesterséges intelligencia által támogatott tartalomrekonstrukción, a „kitépett lapok” minél pontosabb újraírásában és értelmezésében.

A kettős élet pszichológiája – identitás, disszonancia és morális önigazolás

Dr. Farkas Johanna

A kettős élet jelensége nem csupán operatív vagy erkölcsi, hanem mélyen pszichológiai kérdés. A titkos identitás, a lojalitás kettőssége és a szerepváltások tartós kognitív és érzelmi feszültséget generálnak, amelyeket az egyén különböző, főként énvédő mechanizmusok segítségével igyekszik csillapítani, illetve feloldani. A prezentációban három klasszikus eset – Markus Wolf, Kim Philby és Ursula Kuczynski – elemzésén keresztül mutatom be, miként működik a kognitív disszonancia, az erkölcsi kikapcsolás (Bandura, 1999) és az identitás-fragmentáció a kettős élet fenntartásában.

A pszichológiai keret Festinger (1957) disszonancia-elméletére, Jung persona-konceptiójára és Higgins (1999) ön-diszkrepancia-modelljére épül. Ezek az elméletek segítenek értelmezni, miként képes az egyén morálisan igazolni a saját ellentmondásos tetteit, valamint hogyan válik a „fedett” és „valódi” én viszonya fokozatosan disszociálttá. Az elemzett életutak azt mutatják, hogy az ideológiai azonosulás, az érzelmi leválás és a racionalizáció a pszichés túlélés alapvető feltételei.

A kettős élet pszichológiájának megértése nemcsak a nemzetbiztonság szempontjából releváns, hanem szélesebb társadalom- és személyiségpszichológiai kontextusban is. A disszonancia és a morális önigazolás mechanizmusai hasonló módon jelennek meg vezetői döntéshozatalban, a közszolgálati lojalitás dilemmákban, modern digitális identitás-konfliktusokban, illetve mentális zavarokban.

Életfogytig tartó szabadságvesztés után kegyelem: Belovai István kémkedési ügyének büntetőjogi tanulságai

Dr. Gál István László

A tanulmány a magyar büntetőjog egyik legkülönösebb és legtanulságosabb esetét, Belovai István volt katonai hírszerző tiszt ügyét vizsgálja, aki a hidegháború idején, a nyolcvanas évek elején az Amerikai Egyesült Államoknak továbbított államtitoknak minősülő katonai és hírszerzési adatokat. A cselekmény a korabeli magyar Büntető Törvénykönyv szerint kémkedésnek minősült, amely a szocialista államrend elleni legsúlyosabb bűncselekmények közé tartozott, és halállal is büntethető volt. Bár a bíróság nem szabott ki halálbüntetést, Belovait életfogytig tartó fegyházbüntetésre ítélték, és katonai rendfokozatától is megfosztották. A tanulmány rámutat, hogy a kémkedés e korszakban nem csupán büntetőjogi, hanem állambiztonsági és politikai dimenziókkal is bírt, s az ítékezés a hidegháborús geopolitikai logikát is tükrözte.

A rendszerváltozást követően, a demokratikus Magyarországon a köztársasági elnöki kegyelem intézménye vált kulcsfontosságúvá Belovai sorsának alakulásában. 1990-ben a köztársasági elnök kegyelemben részesítette: az életfogytig tartó szabadságvesztés hátralévő részét 5 év próbaidőre felfüggesztették. Ez a döntés teljesen egyedülálló a magyar büntetőjog történetében, hiszen korábban nem fordult elő, hogy egy életfogytig tartó szabadságvesztés végrehajtását próbaidőre függeszték fel.

Gümöke és társai. A Buenos Aires-i magyar nagykövetség ellen 1961-ben elkövetett fegyveres támadás

Dr. Krahulcsán Zsolt

A Népszabadság 1961. június 4-i vasárnapi száma pár soros hírben tájékoztatta olvasóit, hogy két nappal korábban „fasiszta támadás” érte a buenos aires-i magyar követséget. A támadás közvetlen előzménye volt, hogy ekkor zajlott egy sajtókampány a szocialista országok ellen, amelyben a követségek létszámának csökkentését, sőt a kommunista külképviseletek, kirendeltségek Argentínából történő teljes kitiltását követelték. Különböző szélsőjobbboldali szervezetek tüntetéseket szerveztek, melyek az áprilisi Kuba elleni sikertelen amerikai támadás után még inkább felerősödtek. Júniusra már több szocialista ország külképviseleténél történt fegyveres incidens, felgyújtották a szovjet követség előtt parkoló gépkocsikat, az épület ablakaira többször rálőttek, sőt a magyar követség elleni támadás előtti napon, június 1-jén, úrnapiján a templomokban a papok nyíltan „uszítottak” a szocialista országok ellen. Az esti körmenet során több követség előtt volt tüntetés és a tömeg megindult a magyar követség felé is, de pár utcával előbb a helyi rendőrség feloszlatta a csoportosulást. Másnap este fél 8 körül egy 30-50 főből álló tömeg azonban eljutott a magyar külképviselet elé és Molotov-koktélt dobtak a követség kapujára, illetve 11 (más források szerint 25) lövést adtak le az épületre, különböző fegyverekből. A követség épületében ekkor csak ketten tartózkodtak, Soós István, követségi III. titkár és Farkas István, követségi altiszt. Utóbbi három golyótól súlyosan megsebesült, de túlélte a támadást. A tüntető tömeg „Ki az oroszokkal Magyarországon!”, illetve „Szabadságot Magyarországnak!” jelszavakat kiabálta, valamint Magyar Harcosok Bajtársi Közössége (MHBK) és Magyar Szabadságharcos Szövetség (MSZHSZ) feliratú táblákat mutogattak.

A magyar külképviselet elleni támadás nem volt egyedi eset. Washingtonban már 1949-ben is volt egy merénylet-kísérlet, majd 1951. január 10-én szintén a magyar követségen történt egy provokáció, amikor egy merénylő a késével súlyosan megsebesített egy alkalmazottat. Az 1956-os forradalom és szabadságharc leverését követő időszakban pedig már szinte minden napossá váltak a magyar külképviseletek elleni provokációk, támadások. Hágában 1956 decemberében,

aztán 1957 januárjában tiltakozó, fenyegető leveleket kapott a magyar követség, Londonban 1957. március 15-én egy 40-45 fős csoport támadta meg a követség épületét, október 24-én hajnalban pedig kővel dobálták be a konzulátus ablakait. 1957. december 12-én ugyanitt betörték az ablakokat, majd 1958. augusztus 15-én megpróbálták behatolni a követség épületébe, pont egy nappal a legvéresebb „terrortámadás”, a berni magyar követség elleni akció előtt. 1958 augusztus 16-án két fiatal magyar svájci emigráns, Nagy Sándor és Papp Endre lépett be a Magyar Népköztársaság berni követségének épületébe és tűzharcba keveredtek az ott dolgozó követségi alkalmazottakkal, többek között Marjai József követtel, amelynek következtében az egyik támadó, Nagy Sándor halálos sérülést szenvedett. A másik „banditát”, Papp Endrét a követségre behatoló svájci rendőrség fogta el. A támadás pontos indítéka nem ismert, a magyar állambiztonság az „imperialista” titkosszolgálatok és a svájci magyar emigráns szervezetek által megtervezett provokációnak (terrorakciónak) tartotta, de valószínűbb, hogy a magyar fiatalok a forradalom és szabadságharc leverését követő megtorlások elleni tiltakozó és figyelemfelkeltő akciónak szánták tettüket.

Alig két héttel később pedig Párizsban, egy Franciaországban élő emigráns akarta felgyújtani a magyar követséget. Molotov-koktélt dobott a kerítésen át, amely a fogadó szalon ajtaját áttörve égni kezdett. 1958. szeptember 18-án, ugyanitt, este 19 óra körül egy fegyveres támadó betörte a terasz felőli ablakot, majd a vasrácsot és az ablaktáblákat kezdte lefeszzegetni, illetve betörte azokat. Oslóban 1959. május 16-án éjjel szintén egy kővel betörték a magyar követség egyik ablakát, 1960 szeptemberében pedig egy követségi alkalmazott nevére fekete színű ruhát szállítottak ki, inggel, nyakkendővel. Később még kettő hasonló küldemény érkezett, majd október 4-én még egy újabb „ruha provokáció” történt. Hágában 1960. november 3-ról 4-ére virradó éjjel törték be a követség összes első emeleti ablakát, majd majdnem napra pontosan egy évvel később Beck István követ lakása ablakát egy – a Magyar Hírek c lappal becsomagolt és vörös betűkből kivágott „Rajk” feliratú – kővel törték be.

A sort még lehetne folytatni, de most a Buenos-Aires-i magyar külképviselet elleni fegyveres támadás kivizsgálásának lépéseit és a magyar állambiztonság tevékenységét ismertetem. A magyar fél diplomáciai és belügyi vonalon is megpróbálta beazonosítani a támadókat, akik közül három személyt a helyi hatóságok a támadás után őrizetbe is vettek, közülük egy magyar disszident, Dobrocsi Ferencet, aki – állítólag – a Szabadságharcos Szövetség argentinai megbízottja volt. Az egykori csepeli munkásfiú és lehetséges társainak (Okolicsányi Miklós és bizonyos Gümöke) felderítésére a szovjet és a csehszlovák állambiztonsággal is felvették a kapcsolatot, illetve a magyarországi rokonok kihallgatását, levelezésük ellenőrzését is megszervezték, azonban nem jártak sikerrel. A támadást hőiesen túlélő két követségi alkalmazottat Sík Endre külügyminiszter Kivaló Szolgálatért Érdemérem, illetve Szocialista Munkáért Érdemérem kitüntetésre terjesztett fel.

Újságíró? Kém? Áldozat? – Gondolatok Pálóczi Horváth György életéről

Dr. Kovács Tamás

Nemcsak az egyetemes, hanem a magyar történelemben is találunk számos olyan figurát, akiknek életpályája meglehetősen kacskaringós. Ezen emberek közé tartozik Pálóczi Horváth György is.

Pálóczi életrajzi adatai természetesen jól ismertek, hiszen egy író – újságíró – műfordítóról beszélünk, akinek ez irányú munkássága mindig is jól ismert volt. Ezt lássuk be, nem is lehetett volna titokban folytatni.

Ugyanakkor Pálóczi – Horváth életének van egy másik, a korban is csak kevesek által ismert oldala is. Nevezetesen, hogy valamikor kapcsolatba került a brit titkosszolgálattal, s ennek keretében szorosan együttműködött Basil Davidsonnal is. Hogy az együttműködés milyen mély volt, jól példázza, hogy amikor 1941-ben Davidsonnak menekülnie kellett Budapestről, akkor maga Pálóczi is elhagyta, el kellett hagyni az az országot. A háború későbbi szakaszában is – fogalmazzunk így – Nagy-Britanniát segítette, az SOE szolgálatába is lépett. Ebbéli minőségében számos balkáni, de nyilvánvalóan főképpen a Magyarországgal kapcsolatos műveletnek volt részese. A háború után BBC munkatársa lett, majd 1947-ben „hirtelen” visszatért Magyarországra és belépett a Magyar Kommunista Pártba. Itthoni – biztatóan induló – karrierje azonban 1949-ben kettétörött: letartóztatták és elítélték. 1954-ben kiszabadult, mi több: rehabilitálták is és az MTA Történettudományi Intézetébe helyezték. 1956 év végén azonban úgy döntött (?), hogy elhagyja az országot. Londonban telepedett le, s ott is hunyt el 64 évesen, 1973-ban.

Az előadás arra keresi a választ, hogy a címben megfogalmazott három, avagy háromféle szerep közül melyik is volt igazából Pálóczi-Horváth. S vajon a háború után hazatérő volt SOE alkalmazottról vajon elhitték, hogy semmilyen kapcsolata sincs a brit hírszerzéssel, avagy ez is „csak” a játszma része volt.

Kémelhárítás - "X" vonal

Dr. Mezei József

Talán még emlékszünk a National Security Agency (Nemzetbiztonsági Ügynökség, NSA) botrány kapcsán Angela Merkel, akkori német kancellár elhíresült mondására, miszerint a barátok utáni kémkedés nem elfogadható. Ennek alapját az képezte, hogy az NSA munkatársa, Edward Snowden által kiszivárogtatott információk szerint az Amerikai Egyesült Államok titkosszolgálatok lehallgathatta egyes európai, szövetséges országok vezetőit.

A hidegháború időszakában az európai szocialista országok, köztük Magyarország számos olyan kezdeményezésben vettek részt, amelyek a közös érdekek melletti együttes kiállást célozták meg. Gondoljunk csak a Kölcsönös Gazdasági Segítség Tanácsára, amely egy, az 1949-1991 között időszakban életben lévő, a gazdaság területén történő együttműködést erősítő szervezetként működött, vagy a közismert nevén, 1955 és 1991 között fennálló, a kollektív védelem kereteit megteremtő katonai-politikai irányultságú Varsói Szerződésre, illetve ezek hatásainak a mindennapokban történt megvalósulására. Mindezek ellenére a magyar állambiztonság is folytatott hírszerző és elhárító munkát egyes „baráti, szocialista ország” vonatkozásában. Ezen tevékenységeket az „X” ellenőrzés keretében hajtották végre. A kémelhárítást vizsgálva Jugoszlávia volt a „X-200”, Románia az X-300; míg Kína az X-700-as vonal.

Korábbi kutatásaim alapján az 1975-1985 közötti időszakban folyamatban lévő kémelhárítási ügyekben ezen „X”-es vonalak folyamatosan jelen voltak, bár egyik évben sem haladta meg az érintett személyek száma a 10 főt.

A felsorolásból Romániát kiragadva az látható, hogy egyrészt politikai és katonai irányultságú hírszerző tevékenységet folytatott Magyarországon, másrészt a Budapestre akkreditált diplomatáik az ország területén találkoztak NATO országokhoz köthető és japán diplomatákkal, akiknek tudatosan kiszivárogtattak a KGST-vel és a VSZ-el kapcsolatos adatokat is. Emellett Romániában a román titkosszolgálat fokozottan ellenőrizte a magyar külképviseleteket (levéllenőrzés, titkos figyelés), ezen túlmenően kísérletet is tettek az ott dolgozók körében ügynöki pozíciók létesítésére is.

A mostani konferencia keretében az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltárában fellelhető egyéb, kapcsolódó iratok alapján kívánok néhány gondolatot megosztani az állambiztonsági időszak titkosszolgálati tevékenységének ezen kicsi, de szerintem annál érdekesebb szeletéről.

"Fenyves szóvá tette, hogy tudomása szerint Kálmán Béla a 70-es évek elején Afrikában különböző gyémántügyletekkel foglalkozott. Kálmán Béla Fenyves kijelentését módosította azzal, hogy a jelzett helyen és időben nem gyémántügyletekkel, hanem marihuánával foglalkozott." - magyar maffiózók a 60-as 70-es évek fordulóján a szolgálatok hálójában.

Orbán-Schwarzkopf Balázs

Az állambiztonsági jelentések szerint a Bécsbe akkreditált uruguayi diplomata Benjamin Padilla 1948-tól a bécsi francia hírszerzőközpontban dolgozott, majd 1961-1964 között a szovjet titkosszolgálat hálózata volt. A Spanyolországban született Padilla, aki a spanyol polgárháború idején a köztársaságiak oldalán harcolt és nem sok köze volt Uruguayhoz, 1965 októberében már a magyar kémelhárítás számára „Spink” fedőnéven csempészt 905 db órát Bécsből Budapestre. Ezen kívül biankó uruguayi útlevéllel, az uruguayi követség rejtjelező eszközeinek, az uruguayi konzulátusok pecsétjeinek és a konzulok aláírásainak mintáival, uruguayi diplomatákról adott jelentésekkel, valamint a bécsi Nemzetközi Atomenergia Ügynökséggel kapcsolatban megszerzett bizalmas dokumentumokkal segítette a magyar szolgálatok munkáját. Jellemző volt ebben az időszakban, hogy a csempészek valutahiány miatt forintot kaptak a leadott áruért, ebből Magyarországon olcsón pl. műkincseket vásároltak és ezeket vám- és adómentesen kicsempészték nyugatra, ahol jobb áron tudták értékesíteni azokat. Komplet rendszerek működtek, amelyre a különböző országok titkosszolgálatai szervesen kapcsolódtak.

Padilla szoros kapcsolatban állt a II. Főcsoportfőnökség (ORFK) „Ungár” fedőnevű hálózatával, akit a hivatalos dokumentumokban gyakran Joób Sándornak hívnak. Joóbot még az állambiztonság szervezte be 1955-ben. Joób részt vett a BRFK ékszer- és aranycsempészési ügyleteiben. Mindezt Molnár László korrupt rendőrtiszt vizsgálati irataiból tudjuk, aki 7 kg csempészarany beváltására kapott

engedélyt, de már jóval 10 kg felett járt, amikor a jelzőrendszer riasztott. Az ékszerek és arany jelentős részét a BRFK „Török János” fedőnevű hálózata hozta be, akit a dokumentumok a félig török, félig magyar származású libanoni állampolgárral, Muzaffer Tiryakival azonosítottak. Tiryakit kábítószervonalra szervezték be, de Bejrútban egy fedőcéget működtetett, amely alapvetően COCOM-listás elektronikai termékek beszerzésével és csempészésével foglalkozott. Tiryakit egy időben a magyar hírszerzés számára „Sandley” fedőnéven jelentett, tartótisztje a nemzetközileg ismert terroristák köreiben otthonosan mozgó Czottner Sándor „Czakó” volt. Joób Sándor egyik közeli kapcsolatát, Fried Harryt sokan az amerikai FBI emberének tartották. Lehet, hogy így volt, de eddig arra keletkezett anyag, hogy a II. Főcsoportfőnökség foglalkoztatta dr. Újvári László „Törpe” fogorvos csempészési ügyében. Fried Harry a Fiat-konzern bécsi irodájának gebinese, csempészés miatt többször került az osztrák hatóságok látókörébe, valószínűleg be is szervezhették, 1973-ban kábítószerügybe keveredett. Újvári László testvére Újvári Dezső osztrák állampolgár, Zilahy Hédi színésznő férje, akit az 1970-es évek elején a katonai hírszerzés (MNVK 2.) foglalkoztatott. Újvári Dezső vállalkozásának másik tulajdonosáról, a pozsonyi születésű venezuelai állampolgár Schneé Lászlóról az egyik jelentés így ír: „beszélt arról is, hogy a keletnémet hatóságok részére is dolgozik és egy Phantom típusú lézersugárral felszerelt repülőgépet kell megszereznie. Ebben az ügyben Tiryaki kérésre összehoztam Schneé László venezuelai állampolgárral. A találkozó 1972-ben az én lakásomon történt. Jelenlétemben tárgyaltak a megjelölt repülőgép megszerzésének lehetőségéről és körülményeiről.”

Ha hihetünk a dokumentumoknak a Magyarországon is lakással rendelkező bécsi lakos Schneé korábbi apósa Marcos Pérez Jiménez tábornok volt, akit az 1952-58 között regnáló venezuelai katonai junta vezetőjeként ismerhetünk. Fried Harry közeli összeköttetésben állt Gilbert Ottó csempésszel, Gilbert éppen a Szovjetunió számára, az MNVK 2. megbízásából titkos információkat próbált illegálisan kijuttatni az Amerikai Egyesült Államokból, amikor 1982-ben az FBI tetten érte. Fried Harry másik közeli ismerőseivel Szóbel Árminnal (gyakran Hermann) kapcsolatban a magyar elhárításban felmerült a gyanú, miután szovjet engedéllyel hagyta el az országot és szovjet engedéllyel nyitott lokált Bécs központjában, hogy a szovjet elvtársak foglalkoztatják. Több adat is arra utal, hogy a szocialista országok titkosszolgálatai jelentős befolyással bírtak Ausztria éjszakai életére. Egy 1978-as jelentésben ez áll: „A III/II-8. osztály hálózat útján szerzett adatai szerint Sz. H. a bécsi >> American<< és a >>Lótusz<< bárók tulajdonosa. Csempésztevékenységet és leánykereskedelmet folytat. Magyar artista nőket disszidálásra csábít, prostitúcióra kényszerít. Saját adataink arra utalnak, hogy a

bécsi alvilág egyik irányítója, a nyugati és keleteurópai országok irányában folytatott csempészvonalak egyik vezetője.” Ő és testvére, István esetében is felmerült a kábítószerkereskedelem gyanúja. Szóbel és Fried Harry az 1960-as évek végéig csempésztevékenységének jelentős részét ország egyik legjelentősebb csempészközpontjában, az osztrák diplomaták által gyakran látogatott budapesti „Olympia” bárban bonyolította. A bárt a többszörösen büntetett előéletű Fried Imre és felesége, az ismert olimpikon Bánfalvi Klára vezette. Bánfalvi korábban rendőrtisztként szolgált. Fried Imre disszidálása okán egyik érvként azt hozta fel: „Hivatkozott egyébként a nemrég szabadult Onódyra. Elmesélte, hogy találkozott vele, teljesen megőszült a börtönben és azt mondta neki, hogy itt (Magyarországon) nincs igazság, mert amit vele csináltak... stb. Ez is egy lökést adott neki, hogy elhagyja az országot.”

Fried Imre Bécsben ugyanazt folytatta, amit itthon. Amikor egy csinos hálózati személy az 1970-es években felkereste a következő történt: „Említést tett arról, hogy férfi vendégeinek, ha azok igénylik szórakozó és szexuális partnereket – csinos fiatal lányokat – biztosít. akiknek telefonszámait rendelkezésre állnak és hívásra az étteremben megjelennek. Fried Imre megkérdezte, hogy hasonló tevékenységet megfelelő ellenszolgáltatás ellenében vállalnék-e.” Miután az ügynök arra hivatkozva, hogy másnap hazatér, elutasította az ajánlatot, Fried így folytatta: „Budapesten is vannak olyan jelentős pozícióban lévő és kiemelkedően jó anyagi körülmények között élő barátai, akik hasonló szolgáltatásokra igényt tartanak”. Arról viszont nem beszélt, hogy disszidálása előtt, amikor sikkasztás miatt éppen eljárás alá akarták vonni, melyik állami szervtől kapott kiutazási engedélyt. Fried Imre kedvenc kártyapartnerei közé tartozott az amerikai magyar maffia ismertebb, Jokel Tamás, és kevésbé ismertebb tagja Kálmán Béla, akit a pesti éjszakában szimplán csak „Al Capone”-nak hívtak. A nemzetközi körözés alatt álló Kálmán Magyarországon mindig menedékre talált, ami rögtön gyanút ébresztett, és ki is derült, legalább a II. Főcsoportfőnökség munkáját segítette.

A dokumentumok szerint lányok futtatásával is foglalkozó Kálmán maga hivatkozott arra, hogy aktív szerepet játszott a nemzetközi kábítószerkereskedelemben. Ha már a titkosszolgálatok, Onódy Lajos (aki Almási Tamás dokumentumfilmjében maga mesél arról, hogy vendégei szórakoztatása céljából nem volt gond lányokat szerezni) és a prostituáltak is szóba kerültek, érdemes megemlékezni Porkay Ernőről, aki, ha minden igaz, a második világháború előtt, majd utána is a katonai hírszerzésnek dolgozott, már az 1930-as évektől a budapesti éjszaka ismert alakjaként tartották számon, azt pletykálták róla, hogy ifjabb Horthy Miklós baráti körének szállította a lányokat. Már ebben az időszakban együtt dolgozott Muskát Lászlóval, akinél szintén felmerült a gyanú, hogy „Márton” fedőnéven beszervezhették. Amikor 1964 végén kipattant az Onódy-ügy, mind a ketten beosztottjai voltak Onódy Lajosnak. Muskát a „Budavár” éttermet, Porkay a „Budagyöngye” éttermet vezette.

Út a rónán át a hegycsúcsig. Egy állambiztonsági középkeader memoárja

Dr. Papp István

A politikai rendőrség történetével, s tágabban véve a rendészettörténettel foglalkozó kutatások alapvetően a struktúrával, a működést meghatározó jogszabályokkal és a konkrét operációkkal foglalkoznak. A személyi állomány vizsgálatára, különösen egy-egy vezető életútjának elemzésére jóval ritkábban fókuszálnak. Ennek oka jelentős részben a források, különösen az egyének által létrehozott, a történettudományban egodokumentumoknak nevezett kútfők hiánya. Ebből adódóan igen becses szövegek azok a visszaemlékezések, melyek az egykori államvédelmi/állambiztonsági testület tagjaitól származnak. Előadásomban egy ilyen memoárt szeretnék bemutatni és azt kívánom megvilágítani, hogy ennek révén hogyan juthatunk közelebb nem csupán egyetlen életút, hanem az állomány szélesebb körének megismeréséhez is.

Rácz Károly nyugalmazott rendőr alezredes 1985/86 folyamán gépelte le visszaemlékezését. Bár a mű születéséről nem árult el túlságosan sokat, annyi bizonyos, hogy a család biztatása éppen úgy szerepet játszott ebben, mint kortársainak megjelent munkái. A szerző egész élettörténetét tekintette át, amelynek két csúcspontja 1935 és 1956. Az első időponttól számította a munkásmozgalomban való részvételét, mely saját felfogása szerint egész életének keretét adott. A második dátum pedig Rácz értelmezésében az „ellenforradalom” ideje, amikor a Nógrád megyei államvédelem élén állt. A szöveg nem csupán eseménytörténeti szempontból érdekes, hanem azért is, mert számos fontos adalékkal szolgál az egykori operatív tiszt mentalitásáról, politikai gondolkodásának jellemzőiről és íráskészségéről.

Bő teret szentelt gyermek- és ifjúkora eseményeinek, így megtudhatjuk, milyen mozgatórugók ösztönözték a politikai rendőrséghez való csatlakozásra. A személyiségjegyek feltérképezésén túl a vidéki politikai rendőrség igen kevésbé ismert mindennapjairól (lakásügyek, fegyelmi problémák, lokális konfliktusok, katonasággal való rivalizálás) is számos, eddig nem ismert információval szolgál. Ezek alapján szeretném e memoárt szerkesztett, lábjegyzetekkel és bevezetővel ellátott formában sajtó alá rendezni, és terveim szerint 2026 folyamán publikálni. Reményeim szerint a kötetet haszonnal forgathatják majd mindazok, akik a korszak köztörténete, ezen belül a magyar kommunista mozgalom, s még szűkebben véve a politikai rendőrség históriája iránt érdeklődnek.

Vonakodó konszolidáció – adalékok a magyar titkosszolgálat első világháború utáni történetéhez

Dr. Regényi Kund Miklós

Dr. Kántás Balázs

Ebben a konferencia-sorozatban az előadók már beszámoltak azon kutatási eredményekről, melyek új elemekkel gazdagították a magyar titkosszolgálat első világháború utáni történetét. Az új eredmények tükrében a magyar szolgálat tevékenysége nem korlátozódott az adatszerzésre, valamint az értékelés-elemzésre, hanem a szorosan vett elhárítási szakterületen túl vállalkozott a műveleti közegre történő visszahatásra, azaz befolyásolásra, különleges műveletekre, stb., melyhez egyfajta fedőszervezetként használta a kor sajátosságaként számon tartható jobboldali-nemzeti titkos társaságokat is.

Jelen előadás ezen felimeréseket két irányban kívánja gazdagítani. Egyfelől a stratégia szintjén, kísérletet tesz – modern terminológiával élve – a kormányzati irányítás korban alkalmazott modelljének felvázolására az említett kétfajta titkosszolgálati tevékenység vonatkozásában, kiegészítve meglévő ismereteinket; valamint vállalkozik a fedés és a letagadhatóság kérdéskörének rövid bemutatására, az előbbiekhöz hasonló módon. Másfelől, a mikrohistória szintjén bemutatja egy titkosszolgálati vezetőként is tekinthető katona életútját és tevékenységét.

Összefoglalva elmondható tehát, hogy az előadás „felülről lefelé” és „alulról felfelé” irányuló érveléssel határozottabb kontúrokkal kívánja megrajzolni az első világháború utáni magyar-, illetve titkosszolgálat-történet új képét.

Átmeneti sáv: rádióelhárítás a rendszerváltás előestéjén

Semsei Ferenc

Az állambiztonság szervezetén belül a rádióelhárítás helye több hullámban formálódott ki. A háborús katonai előzmények (rádióbemérő hálózat, lehallgató állomások) adaptálására a kiépülő államvédelem kezdettől fogva törekedett, majd az 1950-es évek végére kialakult az a szervezeti rend, amelyben a rádióelhárítás már külön egységként, de szorosan kapcsolódva a többi operatív technikai részleghez dolgozott (II/10, majd onnan kiszervezve II/16, ezt követően a III. Főcsoportfőnökség alatt az III/V. Csoportfőnökségben integrálva). Feladatát az ellenséges rádiós ügynöki forgalom felderítése, az ismeretlen vagy ügynökgyanús adások bemérése, rögzítése, valamint a nyugati külképviseletek híryanaginak figyelése képezte.

Az 1980-as évek végére a III. Főcsoportfőnökség alá tagolódó III/V. Csoportfőnökség látta el a technikai szolgáltató-fejlesztő feladatokat, míg a rádiós ügynökforgalom felderítése a BM III/5. (Rádióelhárítási) Osztályához tartozott, struktúráját stabil hierarchia jellemezte. A morál romlása és a gyorsan bővülő rövidhullámú forgalom, illetve a teletex/telefax és a műholdas távközlés változásai olyan kihívások elé állították a szervezetet, melyek már a klasszikus elhárítási rutin újraértékelését igényelték.

Előadásomban arra keresek választ a rendszerváltást megelőző rádióelhárítási tervkonceptiókban, középtávú tervezési iratokban, valamint munkabeszámolókból, hogy tetten érhető-e szemléletbeli elmozdulás a politikai-ideológiai kategóriáktól és kimutatható-e, miként készültek a demokratizálódásra.

Erdélyi magyarok kiengedése Magyarországon át titokban, nyugatra (A 0001/1985-ös Határőrség parancsnokának körlevele)

Dr. Sallai János
Horváth Pál

Az 1980-as évekre egyértelművé vált, hogy a két szövetséges ország Románia és Magyarország eltérő úton halad a szocializmus építésében. A két ország kapcsolatát jelentősen megterhelte, hogy Romániában élő magyar kisebbség jogait, lehetőségeit folyamatosan szűkítette a román politikai vezetés, élen román diktátorral: Nicolae Ceaușescuval. A magyar rádió-tv adások és magyar sajtó megjelenésének minimális szintre csökkentése, továbbá más magyar kulturális jogok megnyirbálása, valamint a román falurombolás nemcsak a magyar szocialista politikusoknál, hanem nyugaton is kiverte a biztosítékot. A Romániában élő magyarok nehéz helyzetét kívánta könnyíteni az a szigorúan titkos intézkedés, amely megengedte a legálisan Magyarországon tartózkodóknak, hogy titokban Ausztriába vagy Jugoszláviába tovább utazhassanak. A belügyminisztérium Határőrség Országos Parancsnokának 0001/1985. sz. Körlevele a román állampolgárokkal kapcsolatos eljárásokra, szigorúan titkos volt és csak egy példányban készült. Annak idején csak a felső vezetők láthatták, a középvezetőkől lefelé mindenki csak szóban kapott róla tájékoztatást. 1985-1990. között kb. 3500 romániai magyar nemzetiségű hagyhatta el Magyarországot Jugoszlávia vagy Ausztria irányába.

Előadásunk célja, hogy a 0001/1985-ös körlevél megszületésnek, kiadásának körülményein túl, annak gyakorlatát is bemutassuk.

Az előadó páros a 0001/1985-ös körlevél kiadásának és végrehajtásának időszakában a gyakorlat két oldalán állt. Egyikünk a Határőrség kötelékében szolgált, míg a másikunk részese volt Hegyeshalomnál a magyar nemzetiségűek kiengedésének.

Mivel Magyarország és Románia ekkor mind gazdasági (KGST) mind katonapolitikai szövetségben állt ezért a 0001/1885-ös körlevél meglétét megpróbálták a magyarok szigorúan titokban tartani, de nem sikerült, mert a román állambiztonsági szervek ügynökeik révén tudomást szereztek róla. Közel harminc év telt el, amikor a levéltárban nyomára bukkantunk az iratnak és fel tudtuk tárni történetét.

A külső figyelés, mint operatív eszköz

Dr. Solti István

Az előadás az állambiztonsági szolgálatok operatív eszközei és erői közül az operatív figyeléssel, annak is operatív alkalmazásának lényeges elemeivel kíván ismét foglalkozni. Az elmúlt évben tartott előadásban bemutattam a külső figyelés általános jellemzőit az operatív eszköz végrehajtási és konspirációs szabályait adó parancsok alapján, a figyelést végző szakterület operatív feltételeit, valamint a figyelés metodikájának lényeges konspirációs szabályait.

Az elmúlt évben elhangzott előadásra építve a külső figyelés, mint operatív eszköz címszó alatt az ez évi előadásban a figyelésnek a napi operatív tevékenység során alkalmazott és hangsúlyos eljárásai kerülnek bemutatásra, megtörtént események felhasználásával.

Tekintettel arra, hogy az operatív figyelés az állambiztonsági szervek által alkalmazott operatív eszköz, amely alkalmas volt *„személyek konspirált követésére, mozgásuk, tevékenységük dokumentálására, kapcsolataik megállapítására, útvonalak, területek, objektumok megfigyelésére, biztosítására, az ellenséges tevékenység megakadályozására, a hálózat tagjainak, vagy jelöltjeinek ellenőrzésére, tanulmányozására”* (lásd: III/2 Osztály (1972): Operatív figyelés ÁBTL-4.1. A-3050-1 3.o.) valamint az operatív figyelés dekonspirációs veszélyeire, ezért ezen eszköz alkalmazása elsősorban a kiemelt és érzékeny esetekre korlátozódott. Külső figyelést például olyan személyek esetében lehetett alkalmazni, akik ellenséges tevékenységére más operatív forrásból már megbízható adatokkal rendelkezett az állambiztonság (vagy a rendőrség), amire alapozva már a személy feldolgozása megkezdődött. Ennek keretében figyelést lehetett alkalmazni például az illegalitásban élő személyek, találkozási és rejtekhelyek felkutatására, a külképviseletekre bejáró személyek adatainak megállapítására, a fontosabb hadgyakorlatok, objektumok, operatív akciók, személyek biztosítására, továbbá hálózati személyek ellenőrzésére, fontosabb szervezési jelöltek tanulmányozására, illetve konspirált őrizetbevételre. Az operatív figyelés nem volt alkalmazható ellenőrizetlen elsődleges operatív adatok felderítésére, illetve szűrő, ún. halászcsoportok feladatainak végzésére.

Mivel a figyelést kizárólag egy erre szakosodott szervezeti egység végezte, ezért a felderítést folytató operatív szerv köteles volt a figyelést végrehajtó szervet a munka megkezdése előtt minden a figyelés sikerét befolyásló adatról tájékoztatni, míg a figyelés során keletkezett valamennyi információ el kellett juttatni az illetékes operatív szervhez. A figyelés végrehajtásában keletkezett jelentősebb hibákat, dekonspirációt előidéző körülményeket a figyelést kérő és végrehajtó szerv együttesen vizsgálta ki.

A figyelés során a figyelt személyek jelentősebb kapcsolataikkal történő találkozásait, az operatív szempontból érdekes objektumok felkeresését fotó-, vagy filmfelvétellel rögzítették, az egyébként észlelteket írásos jelentésben rögzítették, majd adták át a kérő szervnek. A figyelés végrehajtása operatív terv mentén valósult meg, fedőigazolványok és fedőokmányok felhasználásával, majd a figyelés során képbe került személyek adatainak megállapításához az adatgyűjtés során a célszemélyt, az érdeklődés okát, az eljáró hatóságot megfelelő legenda, vagy ürügy alkalmazásával leplezték.

Az előadásban az említett jellemzőkre mutatok be néhány gyakorlati példát és megoldást, az állambiztonsági szolgálat által kiadott parancsok, alkalmazott tankönyvek és lefolytatott figyelések jelentései felhasználásával.

Virágnyelven Münchenből - Maros Tivadar és a magyar állambiztonság

Taller János

Maros Tivadar őrnagy 1904-ben született Máriatölgyesen. 1926-ban a Ludovika Akadémia Műszaki Tagozatán fejezte be tanulmányait. Előbb Hajmáskérre, majd Bajára került. 1942 és 1944 között Baján üzemparancsnokként és elhárítótisztként szolgált. 1944 végén alakulatával Regensburgba menekült. 1945. április 25-én amerikai fogságba esett, majd Franciaországba került. 1945 végén betegsége miatt visszakért Regensburgba, ahol szabadon bocsátották. Millok Sándor hazahozatali kormánybiztos megbízásából 1945 és 1948 között a Regensburgban és környékén található magyar katonai és polgári javakat felügyelte. 1948-ban hazatért, őrizetbe vették, majd elengedték. 1949 januárjában „Rezső” néven Pehr százados hazafias alapon szervezte be a Katonai Politikai Osztály (később HM IV. Főcsoportfőnöksége) ügynökének. Kiképzése után – 1949 júniusának végén – Nyugat-Németországba telepítették. Feladata a magyar emigráció, a Nyugat-Németországban állomásozó brit, francia és amerikai haderő, valamint az NSZK hadseregének felderítése volt. Az 1953-as értékelése szerint 1950–1953 között 141 jelentést adott le. A kapcsolatot virágnyelvű levelezéssel, könyvborítókba rejtett jelentésekkel, vegytintával írt levelekkel és rádiós összeköttetés útján tartották fenn.

1956-ban a kapcsolat megszakadt. A forradalom leverése után virágnyelven írt levél útján 1958-ban vették fel vele a kapcsolatot. A levélben jelezték, hogy tudomásuk van arról, miszerint az elhárítás megfigyelés alá vonta és kíváncsiak voltak arra, hogy a helyzet fennáll-e még: „Először is elnézésedet kérem a hosszú hallgatás miatt. Nem akarok hosszabb magyarázgatásba merülni és részletesen felsorolni a levélben hallgatásom okait. Remélem erre még fogunk sokkal jobb lehetőséget is találni. Úgy emlékszem az utolsó levelemet nagyon régen küldtem neked. Persze azóta én sem kaptam Tőled levelet, csak a másoktól értesültem hogylétedről. Hallottam, hogy a közös ismerőseink meglátogattak. Gondolom, nem nagyon örültél ennek a búcsújárásnak, mert ez sokba szokott kerülni. Annyi hasznod persze volt belőle, hogy tájékozódta a helyzetről. Egyébként ez volt hallgatásom legfőbb oka.” A virágnyelvű szövegben a „Hallottam, hogy a közös ismerőseink meglátogattak.” jelenti azt, hogy tudnak arról, hogy az elhárítás figyeli. A levélre Maros rádiója egy virágnyelven írt levéllel válaszolt, melyben beszámolt arról, hogy „Rezsőnek is üzleti szempontból rosszul megy dolga. Ismét találkozott a régi ismerőseivel.”

Előadásomban többek között ezt a fajta kapcsolattartási módot mutatom be. Hogyan néz ki egy virágnyelven írott levél. Hol található benne a rejtett utalások és azoknak mik a megfejtése. Hogyan kér valaki virágnyelven találkozót, milyen jelzéseket használnak a rejtekhely telítése vagy ürítése esetén.